

**Україна: конфлікт,
позбавлення права займатися
адвокатською діяльністю
та зупинення дії ліцензії
на здійснення адвокатської
діяльності**

© Авторське право належить Міжнародній комісії юристів

МКЮ дозволяє вільно відтворювати частини всіх своїх публікацій за умови належного зазначення джерела та надсилання копії публікації із частинами тексту до головного офісу на наступну адресу:

International Commission of Jurists

P.O. Box 91,
33, Rue des Bains,
Geneva,
Switzerland

E-mail: info@icj.org
www.icj.org

Графічний дизайн: Євгеній Тен

Україна: конфлікт, позбавлення права займатися адвокатською діяльністю та зупинення дії ліцензії на здійснення адвокатської діяльності

ISBN 978-92-9037-188-9
Женева, 2014

Міжнародна комісія юристів, до складу якої входять 60 видатних юристів з усіх країн світу, просуває та захищає права людини через верховенство права шляхом використання унікального професіоналізму в правовій сфері для розробки та посилення національних та міжнародних судових систем.

МКЮ була створена у 1952 році та працює на п'яти континентах. Її мета полягає у забезпеченні прогресивного розвитку та ефективного застосування міжнародного законодавства з прав людини та міжнародного гуманітарного права; забезпеченні реалізації громадянських, культурних, економічних, політичних та соціальних прав; захисту розподілу влади; а також гарантуванні незалежності судової гілки влади та юридичної професії.

**Україна: конфлікт,
позбавлення права займатися
адвокатською діяльністю
та зупинення дії ліцензії на здійснення
адвокатської діяльності**

ВМІСТ

ВСТУП	3
Візит МКЮ до України	3
Зустрічі та дослідження під час візиту	3
Предмет доповіді	3
Незалежність юридичної професії в міжнародному праві та стандартах	4

КОНТЕКСТ	5
Попереднє законодавство стосовно юридичної професії.	5
Закон 2012 року	6

КОНФЛІКТ ВСЕРЕДИНІ АДВОКАТУРИ	7
Місцеві конференції та квоти.	7
Установчий з'їзд адвокатів	8
Реєстрація Асоціації адвокатів	10
Позачерговий з'їзд адвокатів України 9 лютого 2013 року.	11
Позови проти адвокатів	12
Дисциплінарні провадження проти адвокатів та позбавлення їх права займатися адвокатською діяльністю.	13

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ: ПРОБЛЕМІ ПИТАННЯ	16
Право на створення адвокатських об'єднань без неналежного втручання	16
Право на участь в управлінні адвокатурою	17
Дисциплінарні справи проти деяких адвокатів	18
Підстави для дисциплінарних заходів.	19

ВСТУП

Візит МКЮ до України

Міжнародна комісія юристів (МКЮ) в особі Уповноваженого представника спостережної місії Гульнори Ішаханової здійснила спостережну місію з 20 по 22 червня з метою оцінки незалежності юридичної професії в Україні. Підставою для здійснення місії стало занепокоєння щодо порушення численних дисциплінарних проваджень проти українських адвокатів, за результатами яких Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії (КДК) прийняли рішення про позбавлення або зупинення їх права на адвокатську діяльність. Низку дисциплінарних проваджень було порушено після прийняття у 2012 році Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яким передбачалося створення Національної асоціації адвокатів України та проведення виборів до її керівних органів. Після прийняття нового закону дві альтернативні групи адвокатів заявили про створення легітимної національної асоціації адвокатури, як передбачено законом. Обидві носили назву Національна асоціація адвокатів. Одну з них згодом було визнано урядом та офіційно зареєстровано. Відповідно до звітів, які отримала МКЮ, подальші дисциплінарні провадження прямо або опосередковано були пов'язані із залученням адвокатів до «альтернативних та позачергових з'їздів адвокатів», проведених без дозволу офіційної Національної асоціації адвокатів. Деякі провадження також стосувалися відсутності адвокатів на засіданнях, організованих новоствореними органами самоврядування, що отримали державну реєстрацію згідно з новим законом.

Зустрічі та дослідження під час візиту

Під час перебування в Україні Гульнора Ішаханова зустрілася з низкою зацікавлених сторін, включаючи адвокатів, проти яких застосовувалися дисциплінарні санкції, керівниками дисциплінарних органів Національної асоціації адвокатів, незалежними експертами. Вона була присутня на кількох дисциплінарних слуханнях, включаючи справи адвокатів Романа Мартиновського та Лариси Герасько. Крім цього, пані Ішаханова отримала усні та письмові свідчення, судові та інші документи, пов'язані зі створенням органів адвокатського самоврядування за новим законом, а також матеріали окремих справ проти адвокатів.

Предмет доповіді

У цій доповіді пропонується стислий огляд ситуації з незалежністю юридичної професії за результатами оцінки під час візиту, а також спроба визначити деякі з найбільш проблематичних результатів реформи. МКЮ стало відомо про численні конфлікти всередині адвокатури у різних частинах країни, що передували серйозному розколу адвокатури, який відбувся на зібранні у готелі «Русь» 17 листопада 2012 року. Звіт містить загальний опис цього розколу та подальшого конфлікту всередині української адвокатури, наслідки якого все ще впливають на багатьох адвокатів. Деякі аспекти подій оскаржуються, тому МКЮ не має можливості перевірити або спростувати твердження, які робили українські адвокати під час розмов. У звіті також не робиться спроба детально проаналізувати кожен дисциплінарну справу проти адвокатів, або комплексно розглянути справу кожного адвоката, на якого вплинув конфлікт між різними представниками юридичної професії. Натомість, він спрямований на визначення певних тенденцій у цих провадженнях, що вказують на потенційну загрозу незалежності юридичної практики та випадки залякування окремих адвокатів.

МКЮ висловлює подяку всім, хто сприяв місії та дослідженню для підготовки звіту цієї доповіді, а також тим, хто допомагав отримати рішення судів та дисциплінарних органів. Ми особливо вдячні за сприяння Українській Гельсінській спілці з прав людини, яка надала цінну інформацію, підтримку та допомогу місії МКЮ, та Міжнародному фонду «Відродження» за фінансову підтримку місії.

Незалежність юридичної професії в міжнародному праві та стандартах

Незалежна та дієва асоціація адвокатів є невід'ємною частиною демократичного суспільства, що керується верховенством права. Як незалежність судової системи, так і незалежність юридичної професії є основоположними для справедливого та ефективного здійснення правосуддя. Адвокати та їхні асоціації, як і інші учасники судової системи, є стовпом, на якому тримається захист верховенства права та захист прав людини¹. Щоб виконувати свою роль, адвокати повинні працювати в оточенні, що уможливорює реалізацію всіх їхніх прав та свобод, а також гарантує захист від будь-якого залякування, переслідування або неналежного впливу.

Основні положення ООН про роль адвокатів встановлюють мінімальні базові стандарти, які мають поважатися усіма гілками влади, щоб забезпечити незалежність та цілісність юридичної професії. Вони визнають, що адвокати як основні агенти здійснення правосуддя² зобов'язані разом із суддями та прокурорами забезпечувати та підтримувати верховенство права³. Виконуючи свої обов'язки, адвокати повинні завжди мати можливість «діяти вільно [...] та без страху [...] відповідно до встановлених правил, стандартів та етики цієї професії без жодних перешкод або тиску з боку влади чи громадськості»⁴.

Адвокати, як інші люди, мають право на свободу об'єднань, визнану у Загальній декларації прав людини (стаття 20) та гарантоване Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (стаття 22) та Європейською конвенцією з прав людини (стаття 11), які були ратифіковані Україною. Це право включає право створювати та підтримувати незалежні самоврядні об'єднання. Кожна юрисдикція може мати «одну або більше незалежних та самоврядних об'єднань адвокатів, визнаних відповідно до закону, чия рада або інший виконавчий орган має бути обраний на вільній основі всіма членами без жодного втручання з боку будь-якого органу чи особи»⁵. Такі об'єднання відіграють важливу роль у «підтриманні професійних стандартів та етики, захищаючи їхніх членів від переслідування та неналежних обмежень та порушень»⁶. Культура поваги до незалежності юридичної професії та до її ключової ролі у здійсненні правосуддя та збереженні верховенства права має підтримуватися самоврядними асоціаціями адвокатів з відкритими та демократичними структурами управління й прийняття рішень, що захищають від маніпулювання виконавчою владою або іншими впливовими інтересами⁷.

В усіх випадках, коли існують обґрунтовані підстави для вжиття дисциплінарних заходів проти адвоката, процес має відповідати міжнародним стандартам, включаючи визначені Основними положеннями ООН про роль адвокатів. Відповідно до цих стандартів, рішення за позовами або скаргами проти адвокатів повинні виноситися на основі справедливої та належної процедури, що має включати допомогу адвоката та право на справедливе слухання⁸. Правова система та інституції цієї професії повинні забезпечувати, захист адвокатів від залякування, переслідування або втручання, включаючи зловживання дисциплінарними провадженнями. Усі санкції проти адвокатів за дисциплінарні порушення повинні бути співрозмірними із порушенням⁹.

¹ Див. «Керівництво для практиків» № 1, Міжнародні принципи незалежності та підзвітності суддів, адвокатів та прокурорів, <http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2012/04/International-Principles-on-the-Independence-and-Accountability-of-Judges-Lawyers-and-Prosecutors-No.1-Practitioners-Guide-2009-Eng.pdf>, стор. 63.

² Міжнародна комісія юристів, Конгрес у Нью-Делі (1959).

³ Основні положення ООН про роль адвокатів, Принципи 4 та 14; Паризькі мінімальні стандарти щодо прав людини у позачергових ситуаціях, Принцип 1(b).

⁴ Декларація Сінгхві, *op. cit.*, п. 83; також див. Основні положення про роль адвокатів, Принцип 15.

⁵ Проект Загальної декларації про незалежність правосуддя (декларація Сінгхві), п. 97.

⁶ Основні положення ООН про роль адвокатів, Преамбула.

⁷ Див. Комітет ООН з прав людини, Заключні зауваження щодо Білорусі, ССРР/С/79/Add. 86, п. 14.

⁸ Основні положення ООН про роль адвокатів, принцип. 27; Декларація Сінгхві, Принцип 106.

⁹ Рекомендація № R (2000) 21 Комітету міністрів державам-членам щодо свободи здійснення адвокатської діяльності, Принцип VI.4.

КОНТЕКСТ

Україна здобула незалежність у 1991 році у результаті розпаду Радянського Союзу. Вона складається з 24 областей, Автономної республіки Крим та двох міст зі спеціальним статусом (далі — регіони) та є другою за розміром території серед країн-членів ЄС. За чинною Конституцією, прийнятою у 1996 році, вона є унітарною республікою, головними органами влади якої є виконавча гілка, що очолюється Президентом, однопалатний парламент, до складу якого входять 450 депутатів, та судова гілка влади. Судова гілка складається із загальної та конституційної юрисдикції¹⁰. Кримінальні суди, що належать до загальної юрисдикції, створюють триланкову систему, найвищим судовим органом якої є Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Українська правова система належить до європейської континентальної традиції. Історія України у складі Радянського Союзу продовжує впливати на її законодавство та юридичну практику. Зокрема, чинний Кримінальний процесуальний кодекс набув чинності лише у листопаді 2012 року, а до того часу застосовувався радянський Кримінально-процесуальний кодекс, прийнятий у 1961 році. Комітет з прав людини в своїх останніх Заключних зауваженнях щодо України у 2013 році висловив занепокоєння, що «судді все ще залишаються вразливими для зовнішнього впливу», і що незалежність суддів від виконавчої та законодавчої гілок не гарантована повною мірою¹¹.

Україна підписала кілька міжнародних договорів, включаючи Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Факультативний протокол до нього, Конвенцію ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження, Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенцію про права дитини та інші¹². У 1997 році вона ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини.

У результаті масових протестів з листопада 2004 року до січня 2005 року після виборів Президента України, за результатами яких переможцем було оголошено Віктора Януковича, було проведено наступний тур виборів, після якого до влади прийшов Віктор Ющенко — суперник Віктора Януковича. У 2010 році Віктор Янукович виграв вибори — переважно за рахунок підтримки виборців на сході країни, і зараз він перебуває перший строк на посаді Президента України. Суперник Президента Януковича на цих виборах, Юлія Тимошенко, була заарештована наступного року, проти неї було висунуте обвинувачення у зловживанні повноваженнями на посаді Прем'єр-міністра, і було засуджено до позбавлення волі. Її ув'язнення сприймається широким загалом як політично мотивоване.

Українське суспільство розділене за політичною та географічною ознакою, коли більшість на заході країни виступає за тісніший зв'язок з Європейським Союзом, а більшість на сході підтримує союз з Росією. У 2013 році рішення, прийняте урядом в останню хвилину, не підписувати Угоду про асоціацію з ЄС призвело до масових протестів, що почалися у листопаді 2013 року та тривають на час підготовки цього звіту.

Попереднє законодавство стосовно юридичної професії

Закон України «Про адвокатуру», що передував новому закону, прийнятому у 2012 році, був прийнятий 19 грудня 1992 року. Відповідно до цього закону, для представлення інтересів адвокатів можуть створюватися спілки та асоціації адвокатів¹³. Певні функції, що загалом відносяться до повноважень асоціації адвокатів, наприклад, навчання адвокатів, належали Міністерству юстиції, а кваліфікаційні та дисциплінарні дії щодо адвокатів відносилися до відповідальності місцевих органів влади, які створювали Кваліфікаційно-дисциплінарними

¹⁰ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 р.

¹¹ Комітет з прав людини, Заключні зауваження Сьомої періодичної доповіді України, CCPR/C/UKR/CO/7, 22 серпня 2013 р.

¹² Повний перелік: <https://treaties.un.org/Pages/Treaties.aspx?id=4&subid=A&lang=en>.

¹³ Закон «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р., № 2887-XII, стаття 19.

комісії¹⁴, або Кабінету міністрів, який створював Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури¹⁵. Втім, закон не передбачав єдиної асоціації адвокатів, що мала б інституційну або практичну спроможність, яка б дозволяла їй ефективно представляти інтереси адвокатури¹⁶.

Вища кваліфікаційна комісія адвокатури України (ВКК) разом з її членами, головами та представниками регіональних КДК, представниками Спілки адвокатів України, Асоціації юристів України¹⁷ та Асоціації адвокатів України¹⁸ підготували проект Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) Ради Європи опублікувала висновок щодо законопроекту, відповідно до якого «[з]аконопроект [був] послідовний та забезпечи[в] належну базу для регулювання адвокатської діяльності»¹⁹.

Відповідно до Розпорядження Президента України № 362/2011-рп від 22 листопада 2011 року було створено робочу групу, яку очолив радник Президента та до складу якої увійшли посадові особи, судді, адвокати, науковці та інші експерти з правових питань. Завданням групи була розробка законодавчих проектів з реформування прокуратури та адвокатури²⁰. Робоча група підготувала альтернативний законопроект до проекту, розробленого ВКК та іншими об'єднаннями. Пізніше ще один проект закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» був поданий до Парламенту Президентом України Ч. 5 липня 2012 року парламент прийняв Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», і закон набув чинності 15 серпня 2012 року.

Закон 2012 року

Закон, прийнятий у 2012 році, передбачав створення уніфікованої самоврядної Національної асоціації адвокатів України з метою об'єднання всіх адвокатів України та становлення єдиної самоврядної асоціації адвокатури. Відповідно до закону мали бути створені органи адвокатського самоврядування²¹, як на місцевому так і на національному рівні²². Законом також передбачено, що «адвокатура (адвокатська професія) є незалежною від державних органів, муніципальних органів, їхніх службових та посадових осіб»²³.

Відповідно до Закону 2012 року, протягом шістдесяти днів після набуття законом чинності мали бути проведені установчі конференції адвокатів на місцевому рівні²⁴. Місцевим КДК було доручено провести установчі конференції адвокатів на місцевому рівні²⁵. Установчий з'їзд адвокатів України мав відбутися на національному рівні протягом ста днів після набуття чинності законом; на ньому мали бути присутні делегати, обрані на установчих конференціях адвокатів на місцевому рівні. ВКК при Кабінеті міністрів України відповідає за організацію проведення останнього заходу²⁶.

¹⁴ Закон «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р., № 2887-XII, стаття 13.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Наприклад, Проект декларації про незалежність правосуддя (Декларація Сінгхві), п. 99.

¹⁷ Асоціація правників України. Всеукраїнська неурядова організація. <http://uba.ua/rus/>.

¹⁸ Спілка адвокатів України, <http://www.uaa.org.ua/>.

¹⁹ Спільний висновок щодо законопроекту «про адвокатуру та адвокатську діяльність в Україні» Венеціанської комісії та Директоратом правосуддя та людської гідності Генерального директорату з прав людини і верховенства права Ради Європи, прийнятий Венеціанською комісією на 88-му пленарному засіданні (Венеція, 14-15 жовтня 2011 року), [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)039-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)039-e), п. 113.

²⁰ Указ Президента України № 362/2011-рп <http://president.gov.ua/ru/documents/14200.html>.

²¹ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 5 липня 2012 року, стаття X.5

²² Там само.

²³ Там само, стаття 5.

²⁴ Там само, стаття X.5

²⁵ Там само.

²⁶ Там само.

КОНФЛІКТ ВСЕРЕДИНІ АДВОКАТУРИ

Місцеві конференції та квоти

За законом²⁷, від місцевих КДК вимагалось провести конференції адвокатів в усіх 27 регіонах України. Ці конференції мали бути проведені для створення місцевих органів адвокатського самоврядування, обрання їхніх голів, а також виборів делегатів для участі в Установчому з'їзді адвокатів України та висування кандидатів до органів самоврядування Національної асоціації адвокатів²⁸.

Вже на цьому етапі почав проявлятися конфлікт серед адвокатів. У кількох областях, включаючи Харківську, Закарпатську та Донецьку, відбулися попередні зустрічі у вигляді неформальних зібрань адвокатів, непередбачених законом. Під час цих зібрань певні КДК встановили квоти щодо участі адвокатів у місцевих установчих конференціях, додаткову вимогу, не передбачену законом. Як стверджують, такі зібрання проводилися одночасно в кількох регіонах²⁹. У результаті цього кількість адвокатів, які могли взяти участі у місцевих конференціях або у виборах чи самі могли бути обраними до органів адвокатського самоврядування, була обмежена. Багато адвокатів протестували проти цих квот як протизаконних³⁰. Наприклад, Голова ВКК відкрито засудив їх та закликав їх скасувати³¹.

Втім, такі протести адвокатів загалом не були підтримані організаторами місцевих конференцій, на яких були встановлені квоти. У результаті цього, самий початок процесу реформування був затьмарений суперечками між адвокатами, а також встановленням квот, спрямованих на виключення окремих адвокатів, що бажали взяти участь у виборах, гарантованих законом. Як повідомили адвокати, ці суперечки часом супроводжувалися застосуванням фізичної сили деякими адвокатами та тілесними ушкодженнями, що змушували адвокатів звертатися до лікарні. Такі випадки траплялися, наприклад, у Закарпатській, Донецькій та Харківській областях, де використовувалися спеціальні охоронці для перешкоджання участі адвокатів у засіданнях. За деякими повідомленнями, у Київському регіоні залучалися спецпідрозділи «Беркут», щоб не дозволити адвокатам бути на заходах. Така сама схема була використана пізніше на Установчому з'їзді адвокатів (див. далі).

У деяких областях — Харківській та Закарпатській — адвокати, яких не допустили до участі у виборах, провели «альтернативні» конференції, на яких також обрали делегатів для участі в Установчому з'їзді адвокатів України. Однак у Донецьку, внаслідок тиску з боку «альтернативних» адвокатів їм дозволили взяти участь у конференції, і деяких з них навіть обрали до органів самоврядування.

У деяких регіонах проведення паралельних конференцій, на яких обиралися делегати, призвело до подання двох списків делегатів до національного Установчого з'їзду. Кожен з адвокатів у тих списках вважав, що він є «легітимним» делегатом до Установчого з'їзду. МКЮ отримала суперечливі повідомлення: деякі кажуть, що ВКК погодилася з існуванням подвійних списків та постановила, що адвокати з обох списків мали право брати участь у з'їзді. За іншою інформацією, подвійних списків не існувало, і було зареєстровано по одному списку з кожної області.

²⁷ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 5 липня 2012 року, стаття X.5

²⁸ Там само.

²⁹ На думку адвокатів, у деяких регіонах було 1000–3000 адвокатів, і тому важко було знайти місце, де могла б розміститися така кількість. Втім, закон гарантував всім цим адвокатам право на участь. Тож, наприклад, деякі регіони, де було 1000 або 2000 адвокатів, могли провести установчі конференції відповідно до закону. У Києві, наприклад, кількість юристів становить 6000, і при цьому не було запроваджено жодних додаткових квот для близько 1000 адвокатів, які взяли участь у конференції.

³⁰ Законність цих попередніх квот була у подальшому підтверджена адміністративними судами.

³¹ Звернення Голови ВКК при Кабінеті міністрів України В. І. Висоцького, 4 жовтня 2012 року, <http://yurpravda.info/index3478.html>.

ВКК на своєму засіданні у листопаді 2012 року прийняла рішення, посилаючись на вимоги Закону³², скасувати систему квот при проведенні установчих конференцій. Голова ВКК Володимир Висоцький опублікував своє звернення до голів місцевих КДК, закликаючи їх «суворо дотримуватися закону та надавати адвокатам можливість брати участь в установчих конференціях»³³. У подальшому вищезазначене звернення було використане як підстава для дисциплінарного провадження проти пана Висоцького, що зрештою призвело до позбавлення його права займатися адвокатською діяльністю.

У результаті суперечок під час місцевих конференцій у різних регіонах були порушені судові справи. Наприклад, рішення конференції, що відбулася у Дніпропетровській області 25 вересня 2013 року, на якій було обрано делегатів до Установчого з'їзду адвокатів України, було скасоване Дніпропетровський окружним адміністративним судом 23 жовтня 2013 року³⁴, тобто, незадовго до проведення з'їзду³⁵. Кілька адвокатів, які підтримували позицію ВКК³⁶, оскаржили рішення місцевої установчої конференції у Закарпатській області від 31 серпня 2012 року у зв'язку з наказом для обласної конференції. Закарпатський окружний адміністративний суд відхилив позов з формальних підстав.

6 жовтня 2012 року група адвокатів у Закарпатті звернулася до Ужгородського міськрайонного суду зі скаргою проти встановлення додаткових квот. Скарга була відхилена судами першої та апеляційної інстанцій. Такі самі скарги подавалися проти рішень Дніпропетровської та Харківської обласних КДК та встановлених ними квот. Всі позови були відхилені. До відома МКЮ було доведено, що в усіх випадках, коли позови подавалися проти адвокатів, які підтримували позицію ВКК, рішення приймалося на користь позивача. Натомість, всі заяви адвокатів, пов'язаних з опозиційною групою, були відхилені. Адвокати, з якими спілкувалася МКЮ, послідовно казали, що ця модель демонструє, що суди були необ'єктивними та діяли відповідно до отриманих вказівок. МКЮ не має можливості підтвердити або спростувати ці твердження. Ми вважаємо, що подальше розслідування або аналіз слухань та рішень, а також судових процесів допоможуть прояснити ситуацію.

31 жовтня Президент України підписав указ, яким функції ВКК зводилися до організації З'їзду³⁷.

Установчий з'їзд адвокатів

На 17 листопада 2012 року було заплановане проведення Установчого з'їзду адвокатів у готелі «Русь». Делегати з усіх областей, включаючи ті, з яких прибули дві конкуруючі делегації (Харківська та Закарпатська області), прибули до готелю «Русь».

Як повідомлялося, до готелю приїхали 450 делегатів замість 370 очікуваних. МКЮ сказали, що офіційні запрошення, які давали право на участь у Конференції, надсилалися не лише тим делегатам, які були обрані для участі, а й адвокатам з альтернативних списків.

Як повідомлялося, делегати зареєструвалися групою адвокатів, що не були уповноважені ВКК³⁸. Це було зроблено, незважаючи на те, що ВККА затвердила членів організаційного комітету, відповідальних за проведення реєстрації. Однак, коли члени організаційного комітету прибули, столи на вході до конференц-зали вже були зайняті «реєстраторами», які використовували інший, невідомий, перелік учасників, щоб допускати або не допускати адвокатів до участі у З'їзді.

³² Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», стаття Х.5

³³ Звернення Голови ВКК при Кабінеті міністрів України В. І. Висоцького, 4 жовтня 2012 року, <http://yurpravda.info/index3478.html>.

³⁴ Позов був поданий адвокатом С. Жуковим.

³⁵ 23 делегати з Дніпропетровської області, таким чином, не змогли взяти участь в Установчому конгресі 17 листопада 2012 року. Повідомлялося, що ці адвокати відкрито підтримували позицію ВКК.

³⁶ Л. Ю. Герасько, О. А. Машкаринець, І. С. Орлова, В. В. Дурдинець, В. І. Митровцій

³⁷ Указ Президента України № 620/2012, <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15110.html>.

³⁸ Відкрите звернення адвокатів, обраних до органів самоврядування у Харківській області, та делегатів до Установчого з'їзду адвокатів України, <http://vkdk.com.ua/news-121.html>.

Допуском адвокатів займалися працівники приватної охоронної фірми. Адвокатам вдалося зробити кілька відеозаписів розмов та суперечок між адвокатами та охоронцями, які сьогодні можна знайти в Інтернеті³⁹. Повідомлялося, що працівники охорони робили суперечливі заяви, спочатку стверджуючи, що їх найняла ВКК, а потім — що їх найняв готель. Все ще залишається незрозумілим, хто саме запросив охоронне агентство і чому та за чіми вказівками охоронці не пропускали делегатів, яких не було в їхніх списках присутніх. Незалежні адвокати повідомили МКЮ, що на їхні запити щодо цього, включаючи скарги в міліцію, не було надано відповіді, у той час як суди відхилили їхні позови щодо з'ясування цього питання.

Лише ті адвокати, які були у списку, що використовувався на вході, були допущені до конференц-зали, а доступ делегатів, яких було виключено зі списку, був фізично заблокований охоронцями. Адвокати відкрито висловлювали занепокоєння щодо можливого внесення певних адвокатів до чорного списку⁴⁰. Згадувалося, що список делегатів «з'явився» лише на З'їзді у готелі «Русь» і не базувався на списках делегатів до З'їзду, затверджених на регіональних конференціях. МКЮ фактично сказали, що до З'їзду жодного списку не існувало, а для ідентифікації кандидатів використовувалися реєстраційні списки по регіонах. Ці реєстраційні списки знаходилися у розпорядженні ВКК, яка підготувала їх на основі стенограм засідань регіональних конференцій. Залишається невстановленим, яким чином, чому та хто підготував список присутніх. Враховуючи, що він не враховував реєстраційні списки по регіонах, було складно встановити особу адвокатів, внесених до списку. Також повідомлялося, що деякі адвокати насправді не були делегатами. Слід зауважити, що ВКК не оприлюднила імен делегатів, а також невідомо, чому цю інформацію не опублікували. Загалом, близько 200 адвокатів з 24 областей України не могли потрапити на З'їзд. Вони були зареєстровані окремо на другому поверсі готелю з використанням офіційних реєстраційних списків. Адвокати, які контролювали блокування конференц-зали, запропонували повторну реєстрацію делегатів, але ця пропозиція була відхилена іншими адвокатами. Водночас, адвокати, які не могли увійти, запропонували, щоб обидва списки були об'єднані, а право голосу кожної особи, яка вже увійшла до зали, було перевірене, але цю пропозицію також відхилили адвокати, які контролювали вхід.

У результаті конфлікту на З'їзді, під час якого, за деякими повідомленнями, також застосувалася фізична сила та було спричинено кілька тілесних ушкоджень, адвокати, яких не пропустили до конференц-зали, на чолі з Володимиром Висоцьким, якого принаймні спочатку не пропустили до зали, залишили готель «Русь» та провели паралельний Установчий з'їзд. З'їзд відбувся у кінотеатрі «Кінопанорама»⁴¹. За деякими повідомленнями, більшість місцевих делегацій взяли участь у З'їзді, тож кворум був наявний⁴².

На Установчому з'їзді, що відбувся у готелі «Русь», були присутні делегати з 19 регіонів (включаючи місто Київ, Київську, Закарпатську, Донецьку та Харківські області)⁴³. За різними джерелами, загальна кількість делегатів у готелі «Русь» коливалася від понад 100 до понад 200 адвокатів. Водночас, загальна кількість адвокатів, делегованих відповідними регіонами, не перевищувала 165.

³⁹ Наприклад, див. <http://www.youtube.com/watch?v=2WNFSqE2dNU>; <http://www.youtube.com/watch?v=2WNFSqE2dNU>.

⁴⁰ Відкрите звернення адвокатів, обраних до органів самоврядування у Харківській області, та делегатів до Установчого з'їзду адвокатів України, <http://vkdk.com.ua/news-121.html>.

⁴¹ Див. відео на <http://www.youtube.com/watch?v=BV9jRf3RMds>.

⁴² Повідомлення про кількість делегатів на кожному з двох З'їздів відрізняються. Відповідно до інформації, отриманої МКЮ з надійних джерел, 373 адвокати, включно з тими, кого було внесено до альтернативних списків, намагалися потрапити на офіційний З'їзд. Якщо не враховувати адвокатів з Дніпропетровська, яким було заборонено брати участь судовим рішенням, та адвокатів з Полтави, загальна кількість становила 350 делегатів. Кількість адвокатів на альтернативному зібранні у кінотеатрі «Кінопанорама» становила 197 (або 173, якщо не враховувати адвокатів з Харківської та Закарпатської областей, включених до альтернативного списку). З урахуванням цього здається, що кількість делегатів у готелі «Русь» не перевищувала 165 учасників. На з'їзді також були присутні понад 20 членів ВКК, які мали право брати участь в Установчому з'їзді адвокатів.

⁴³ Див. відео на <http://www.youtube.com/watch?v=hU1fEei3c>.

Обидва установчі з'їзди обрали членів органів адвокатського самоврядування, затвердили Устав та Положення про Вищу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатів та Вищу ревізійну комісію адвокатів, як вимагає закон. У результаті цього було створено дві дзеркальні структури, хоча закон вимагає створення єдиної організації з обов'язковим членством всіх адвокатів⁴⁴.

Головою Ради адвокатів України та Національної асоціації адвокатів України в готелі «Русь» була обрана Лідія Ізовітова. Деякі адвокати, з якими зустрічалася член МКЮ Гульнора Ішанханова під час свого візиту, висловили стурбованість, оскільки пані Ізовітова не могла бути обраною за законом. Підставою для такої думки є те, що вона на той час була державним службовцем, обіймаючи посаду Заступника голови Вищої ради юстиції України, тому її призначення явно суперечить положенням статті 7 Закону «Про адвокатуру» та пункту 3 Перехідних положень Закону, відповідно до яких вона протягом 90 днів мала вказати підстави, чому її кандидатуру не можна вважати неприйнятною. Володимир Висоцький, який головував на паралельному з'їзді, був обраний Головою Асоціації адвокатів, створеної З'їздом, якій відбувся у кінотеатрі «Кінопанорама».

18 листопада Рада адвокатів України та ВККА Національної асоціації адвокатів, створеної З'їздом, якій відбувся у кінотеатрі «Кінопанорама», провели своє перше установче засідання, як вимагає закон⁴⁵, для подальшого подання документів для реєстрації. Повідомлялося, що органи НАА, створеної у готелі «Русь», не змогли забезпечити кворум, попри численні спроби, тому що більше половини членів Ради адвокатів України та ВКДК, обраних на установчих конференціях у регіонах, не брали участі у засіданні. З цієї причини документи для реєстрації були подані до проведення перших установчих засідань.

Повідомлялося, що члени ВКДК, створеної у «Кінопанорамі», отримали телеграми від ВКДК Національної асоціації адвокатів, створеної у готелі «Русь» із попередженнями про можливі санкції, включаючи припинення їхніх ліцензій. Водночас, кілька дисциплінарних проваджень було порушено у Київському окружному адміністративному суді (див. далі). Насправді, неучасть у засіданнях Ради адвокатів України та ВКДК адвокатів-членів органів самоврядування, які представляли свої регіони через вказівки не брати участь у цих засіданнях пізніше використовувалася як підстава для порушення дисциплінарних справ. Ці заходи вживалися незважаючи на те, що адвокати опинилися у пастці заплутаної ситуації конкуруючих вимог новостворених органів та інструкцій від регіональних органів самоврядування.

Увагу МКЮ також звертали на рішення судів першої інстанції та адміністративних апеляційних судів Дніпропетровської області, якими 23 адвокатам, обраним на регіональній установчій конференції, заборонялося брати участь в Установчому з'їзді адвокатів України. МКЮ не отримала подальшої інформації про позицію судових органів щодо цього рішення. Втім, кілька адвокатів висловили сумнів у тому, що адміністративні суди мали юрисдикцію у цьому випадку. У листі від 19 вересня 2013 року Голови Вищого адміністративного суду України, у відповідь на звернення Голови Печерського районного суду м. Києва пояснюється, що асоціація адвокатів виконувала публічні функції, тому ці позови були визнані як такі, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів. Хоча МКЮ не в стані зробити висновки щодо суті юрисдикційного питання, що обговорюється, вона відмічає, що правовий статус таких листів, що тлумачать закон та впливають на подальше його застосування, в українському законодавстві є нечітким.

Реєстрація Асоціації адвокатів

19 листопада 2012 року Національна асоціація адвокатів України та Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатів, що були створені на з'їзді, який відбувся у готелі «Русь», були зареєстровані. Представники Установчого з'їзду адвокатів України, що пройшов у кінотеатрі «Кінопанорама», згодом не змогли зареєструвати свою організацію, незважаючи на численні спроби це зробити, починаючи з 19 листопада. Наприклад, за словами цих адвокатів, 26 листопада їхні документи «були залишені без розгляду», тому що

⁴⁴ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», стаття 45.6.

⁴⁵ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Розділ X.6.

вони «були подані у неналежне місце реєстрації», оскільки використали другу з двох назв вулиці в офіційних документах. 27 листопада їм було відмовлено у реєстрації, бо документи подавалися через кур'єра. Також їм було усно пояснено, що у назві Асоціації не використовуються лапки. 11 грудня у реєстрації було відмовлено з тих самих причин.

Позачерговий з'їзд адвокатів України 9 лютого 2013 року

Для розв'язання неприйнятної ситуації з існуванням двох паралельних структур, кожна з яких вважала себе легітимною, ради з 12 областей України звернулися до Ради адвокатів України⁴⁶, створеної у кінотеатрі «Кінопанорама», із проханням провести позачерговий з'їзд адвокатів, як передбачено у статті 54(4) чинного закону «Про адвокатуру». 28 листопада 2012 року було прийняте рішення про скликання, організацію та проведення Позачергового з'їзду адвокатів України у м. Одеса 2 лютого 2013 року. Був створений організаційний комітет⁴⁷, що мав повноваження організувати проведення З'їзду⁴⁸. 22 січня 2013 року Рада адвокатів України перенесла дату Позачергового з'їзду на 9 лютого 2013 року.

Повідомлялося, що протягом листопада 2012 року було отримано понад 3000 підписів українських адвокатів на підтримку ініціативи щодо проведення Позачергового з'їзду. У деяких областях відбулися конференції для обрання делегатів до Позачергового з'їзду. Загалом, повідомлялося про обрання 195 делегатів з 16 регіонів. Водночас, також повідомлялося, що деякі делегати отримали телефонні дзвінки від людей, пов'язаних із зареєстрованою Асоціацією адвокатів, з рекомендаціями утриматися від участі у Позачерговому з'їзді адвокатів України та погрозами застосувати проти них дисциплінарні санкції у разі невиконання вказівок керівництва адвокатури – адвокатів, які були членами Ради адвокатів України. Слід також зазначити, що заяви про телефонні дзвінки з погрозами МКЮ почула від адвокатів, пов'язаних з альтернативними структурами. 15 квітня були порушені дисциплінарні провадження проти всіх членів організаційного комітету (див. далі).

6 лютого 2013 року Київський окружний адміністративний суд заборонив проведення Позачергового з'їзду адвокатів⁴⁹. З урахуванням рішення суду адвокати вирішили перенести проведення Позачергового з'їзду з Одеси до селища Затока (Білгород-Дністровський район Одеської області) на 9 лютого 2013 року. У Позачерговому з'їзді адвокатів України в Затоці взяли участь 159 делегати⁵⁰ з 16 областей⁵¹. Таке представництво відповідає вимогам статті 54(6) закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». На З'їзді головував Геннадій Авраменко — Голова Ради адвокатів Чернігівської області.

Позачерговий з'їзд скасував рішення, прийняті З'їздом адвокатів, що відбувся у готелі «Русь», визнавши рішення, прийняті у кінотеатрі «Кінопанорама» «єдиними легітимними рішеннями»⁵². Крім цього, делегати вирішили звернутися до Верховної ради України із проханням створити слідчу комісію з огляду на ситуацію, що склалася навколо адвокатури. З'їзд також звернувся до Генеральної прокуратури із проханням розслідувати діяльність Заступника голови ВРЮ Лідії Ізовітової, оскільки її обрання начебто порушувало закон з огляду на її статус держслужбовця.

⁴⁶ Орган створений відповідно до закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», стаття 55.

⁴⁷ Голова: Г. М. Авраменко; члени: А. Я. Фостяк, Н. С. Баранська, В. В. Дурдинець, А. П. Заднепровський, А. Г. Шеченко, А. В. Слівінський, І. В. Смола, Ю. Н. Полонський, Т. В. Будзь, Л. В. Горошенко, В. І. Божик, Н. А. Атрощенко, А. Н. Комарницька, В. І. Висоцький, Н. М. Замедянська, Л. А. Ширий, Н. Н. Маланюк, А. І. Білоусов, І. В. Марченко.

⁴⁸ Див. http://vkdka.com.ua/index.php?page=r_vkka&id=1136, http://vkdka.com.ua/index.php?page=r_vkka&id=1137, <http://vkdka.com.ua/index.php?page=news&id=134>.

⁴⁹ Газета «Юридична практика», «Суд заборонив проведення Позачергового з'їзду адвокатів», <http://pravo.ua/news.php?id=0035363>.

⁵⁰ Насправді у якості делегатів спочатку було зареєстровано 170. 12 адвокатів з Харкова не брали участі, оскільки їх було обрано не на обласній конференції, що зменшило кількість адвокатів, які голосували до 147.

⁵¹ Автономна республіка Крим, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Львівська, Луганська, Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернігівська та Чернівецька області і м. Севастополь.

⁵² Наприклад, «Позачерговий з'їзд адвокатів скасував членство Лідії Ізовітової у Вищій раді юстиції», <http://yurpravda.info/index3849.html>.

З'їзд також скасував, шляхом таємного голосування, рішення З'їзду, відповідно до якого п. Висоцького було звільнено з ВРЮ, а Ігоря Темкіжева обрано до ВРЮ. Він також припинив повноваження Лідії Ізовітової у якості члена ВРЮ.

10 грудня адвокат Ю. В. Слабак подав позов до Галицького районного суду м. Львова проти адвокатів В. І. Висоцького (Голови ВКК), А. Я. Фостяка, О. А. Комарницької (члена Ради адвокатів), М. Г. Ісакова, О. Л. Жуковської (Заступник голови Спілки адвокатів), Є. В. Котелевської (член ВКДК) із вимогою, щоб ці адвокати не представлялися посадовими особами органів адвокатського самоврядування. Суд задовольнив позов та, між іншим, заборонив адвокатам Висоцькому, Комарницькій та Фостяку представлятися посадовими особами адвокатських органів, а також робити заяви, підписувати документи та здійснювати платежі від імені таких органів. Їм наказувалося «жодним чином та у жодний спосіб не поширювати будь-яку інформацію про обрання посадових осіб органів адвокатського самоврядування, що відбулося 17 листопада 2012 р. у Києві, вул. Шота Руставелі, 19, у приміщенні кінотеатру «Кінопанорама». Після кількох відкладень та апеляцій⁵³ справу було повернуто до першої інстанції для розгляду Галицьким районним судом та залишено без розгляду, «оскільки скарга була відкликана позивачем».

Окружний адміністративний суд Києва прийняв рішення, згідно з яким рішення Ради адвокатів України від 28 листопада, 11 грудня 2012 року та 22 січня 2013 року не були рішеннями Ради адвокатів України у значенні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Крім цього, рішення Позачергового з'їзду адвокатів України від 9 лютого 2013 року (м. Одеса та с. Затока Білгород-Дністровського району Одеської області) також визнавалися такими, що не є рішеннями З'їзду адвокатів України у значенні Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Організаційний комітет, відповідальний за проведення Позачергового з'їзду адвокатів України, в особі Голови комітету Геннадія Авраменка та його членів був одним з відповідачів. Втім, спір розглядався адміністративним судом, що суперечило попередньому рішенню, відповідно до якого члени адвокатури не підпадають під юрисдикцію адміністративних судів⁵⁴. Справу розглядав суддя Данилишин, який раніше заборонив проведення Позачергового з'їзду адвокатів України, а потім розглядав справу по суті, встановивши порушення закону внаслідок невиконання судових рішень. МКЮ також почула, що документи проти адвокатів, які організували позачерговий з'їзд, також були направлені до правоохоронних органів, щоб ініціювати кримінальні справи проти цих адвокатів.

Позови проти адвокатів

На даному етапі судові органи долучилися до суперечки між двома організаціями адвокатів. Наприклад, 10 грудня 2012 року Галицький районний суд м. Львова виніс рішення щодо забезпечення позову пана Слабака, за яким Володимир Висоцькому, Андрію Фостяку, Оксані Комарницькій, Михайлу Ісакову, Ользі Жуковській, Катерині Котелевській та Дмитру Кухнюку заборонялося діяти у якості членів органів адвокатського самоврядування та робити будь-які заяви від імені адвокатури⁵⁵.

Було порушено кілька справ у Київському окружному адміністративному суді за адміністративними позовами адвоката Євгена Грушовця проти Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатів та членів Ради адвокатів України⁵⁶ з вимогою визнати бездіяльність неза-

⁵³ «Юридична правда», «За вынесение «правильных» решений судьей назначают на административные должности?»; <http://yurpravda.info/index3946.html>.

⁵⁴ Рішення окружного адміністративного суду Києва від 8 квітня 2010 року, справа № 2а-13388/09/2670; <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=7041#.Uo4gYnqsOLA>.

⁵⁵ «Юридична практика», «Суд запретил В. Высоцкому представляться от имени органов адвокатского самоуправления», <http://yurpraktika.com/news.php?id=0034547/>; «Юридична правда»: «Дела по искам В. Высоцкого продолжают волочиться. Судьи, болеют, уходят в отпуск... Истцы проживают за границей», <http://yurpravda.info/index3922.html>.

⁵⁶ 9 адвокатів загалом — Маланюк, Марченко, Слівінський, Смола, Замедянська, Шевченко, Погребняк, Будзь, Горощенко (http://sevastopol.su/author_page.php?id=47823).

конною та зобов'язати їх вчинити певні дії⁵⁷. Зокрема, вони звинувачуються у порушенні прав заявника шляхом неучасті у засіданнях Ради адвокатів України у готелі «Русь». Справи у суді були відкликані, а дисциплінарні справи були подані до ВКДК, яка направила їх до Донецької, Закарпатської та Харківської КДК. Крім цього, деякі адвокати, з якими розмовляла МКЮ, також стверджували, що адвоката Грушовця «використовували» для порушення проваджень проти цих адвокатів.

Відповідно до повідомлень незалежних адвокатів, з якими зустрілася представник МКЮ, вищезазначені позови були спробою залякати та здійснити тиск на них, щоб, серед іншого, змусити їх залишити свої посади. Наприклад, адвокати Марченко, Слівінський та Замедянська вийшли зі складу Ради адвокатів України протягом періоду дисциплінарного провадження⁵⁸. Щодо представника Тернопільської області у Раді адвокатів України пана Будзя, то він зробив кілька публічних заяв про те, що він бажає вийти зі складу Ради адвокатів України, але пізніше відкликав ці заяви.

Дисциплінарні провадження проти адвокатів часто ініціювалися тим самим адвокатом, у деяких випадках — таким, що нещодавно отримав свідоцтво. МКЮ чула заяви, що це свідчить про скоординований план свідомого нападу на певних адвокатів. 31 травня 2013 року Євген Грушовець подав позов проти адвоката Н. Атрощенко, члена Ради адвокатів України від Чернігівської області. Закарпатська обласна КДК зупинила право адвоката займатися адвокатською діяльністю на шість місяців. Крім цього, Євген Грушовець порушив справу у Закарпатській обласній КДК проти адвоката Ю. М. Полонського, представника Одеської області, члена Ради адвокатів України. За деякими твердженнями, в одному пакеті справ Грушовець був представлений адвокатом С. В. Пушко, який в інших провадженнях представляв інтереси ВКДК.

МКЮ не в змозі визначити, чи дії вищезазначених осіб контролювалися або визначалися будь-якої третьою стороною; однак, ситуація викликає певні слушні підозри у цьому зв'язку, що потребують подальшого розслідування.

Також вражає те, що справи, порушені проти адвокатів, часто розглядалися КДК не за місцем реєстрації чи діяльності адвоката, як вимагає закон. Адвокати повідомляли, що КДК Закарпатської, Харківської та Київської областей найчастіше використовувалися для ініціювання проваджень проти адвокатів. З 15 справ 10 розглядалися у трьох вищезазначених областях. Неясно, чому жоден з судів не розглянув належним чином це питання.

В подальшому керівні органи адвокатури продемонстрували тенденцію до обмеження права адвокатів на участь в управленні адвокатурою. Наприклад, рішенням Ради адвокатів України № 247 від 19 листопада 2013 року встановлене не передбачене законом обмеження, що адвокат, який притягався до дисциплінарної відповідальності, не може бути обраним до органів управління навіть після завершення дисциплінарної відповідальності⁵⁹.

Дисциплінарні провадження проти адвокатів та позбавлення їх права займатися адвокатською діяльністю

Проти адвокатів було порушено низку дисциплінарних справ, що прямо або опосередковано стосуються їхньої участі у паралельних конференціях. Наприклад, дисциплінарні санкції були застосовані проти кількох адвокатів з приводу їхньої неучасті у роботі різних адвокатських органів. МКЮ не здійснювала повної оцінки процесуальної або матеріальної справедливості та дотримання верховенства права у кожній справі, що наводиться нижче, де згадані лише частково всі порушені справи. Кількість справ, повідомлена МКЮ, демонструє існування тенденції застосування дисциплінарних проваджень проти адвокатів, які обіймали високі посади в адвокатурі.

⁵⁷ Розслідування української адвокатури, http://sevastopol.su/author_page.php?id=47823.

⁵⁸ Після цього адміністративні позови були відкликані внаслідок того, що Головою ВКДК були подані скарги щодо дисциплінарних порушень, скоєних членами Ради адвокатів України, до Донецької обласної КДК.

⁵⁹ Рішення № 247 від 13 листопада 2013 року, <http://www.unba.org.ua/upload/Дон%20обл/ПІШЕННЯ%20247%20%20поновлення.pdf>.

Наступні дисциплінарні справи були порушені проти адвокатів:

- *Адвокат Геннадій Авраменко*, колишній Голова КДК Чернігівської області. Дисциплінарне провадження було порушене Дисциплінарною палатою Закарпатської обласної КДК. Заявник — Євген Грушовець. 19 липня 2013 року Палата зупинила його адвокатську діяльність на шість місяців. 26 липня 2013 року Дисциплінарна палата Закарпатської обласної КДК позбавила Авраменка права займатися адвокатською діяльністю за дисциплінарні порушення.
- *Адвокат Наталія Атрощенко*, колишній член Ради адвокатів України, Чернігівська область. Дисциплінарне провадження було порушене Дисциплінарною палатою Закарпатської обласної КДК. Заявник — Євген Грушовець. 26 липня 2013 року Дисциплінарна палата Закарпатської обласної КДК позбавила її права займатися адвокатською діяльністю.
- *Адвокат Володимир Висоцький*, колишній Голова ВККА, один з головних учасників конфлікту в адвокатурі. Дисциплінарне провадження проти адвоката, зареєстрованого в Севастополі, було порушене Дисциплінарною палатою Київської обласної КДКА. Група адвокатів із Закарпатської області подала заяву проти Висоцького з приводу публічних образ, які, начебто, були розміщені в Інтернеті. 5 квітня 2013 року Київська обласна КДКА позбавила Висоцького права займатися адвокатською діяльністю.
- *Адвокат Роман Мартиновський*, колишній представник м. Севастополь у ВКК. Дисциплінарне провадження проти адвоката було порушене Дисциплінарною палатою Закарпатською обласною КДКА. 17 квітня 2013 року його право займатися адвокатською діяльністю було припинене на шість місяців. 21 червня 2013 року представник МКЮ була присутня на розгляді ВКДК апеляції адвоката Мартиновського на рішення Закарпатської КДК. Під час розгляду цього питання низка членів ВКДК залишили засідання до його офіційного завершення, внаслідок чого ВКДК втратила кворум і не змогла прийняти рішення. (Рішення у справі Мартиновського не було прийняте ВКДК до цього часу).
- *Адвокат Людмила Герасько*, колишній член Закарпатської обласної КДКА, Голова обласної Ради адвокатів на паралельній місцевій конференції у Закарпатській області. 21 червня 2013 року ВКДК провела слухання, на якому була присутня представник МКЮ, де скасувала рішення Харківської обласної КДК проти пані Герасько⁶⁰. Однак, 25 вересня окружний адміністративний суд м. Києва розглянув позов про визнання рішення ВКДК недійсним. Суд задовольнив позов та скасував рішення ВКДК, підтримавши рішення Харківської обласної КДК щодо позбавлення Герасько права займатися адвокатською діяльністю⁶¹.
- *Адвокат Надія Баранська*, Рівненська область, член Ради адвокатів України від Рівненської області. Закарпатська обласна КДК розглянула дисциплінарну справу, порушену за скаргою Грушовця. 17 квітня 2013 року статус адвоката Баранської був зупинений строком на один рік.
- *Адвокат Ольга Машкаринець*, Закарпатська область. Обрана головою на альтернативній конференції адвокатів Закарпатської області. Позбавлена права займатися адвокатською діяльністю рішенням Закарпатської обласної КДК.
- *Адвокат Сергій Сафулько*, Луцьк, Волинська область, колишній Заступник голови ВКК. Справу проти адвоката Сафулько щодо поданого ним запиту розглядала Дисциплінарна палата Закарпатської обласної КДК.
- *Адвокат Сергій Удовиченко*, Рівненська область. Дисциплінарна палата Закарпатської обласної КДК зупинила право займатися адвокатською діяльністю пана Удовиченка — члена ВКДК (представник Рівненської області) — строком на шість місяців.

⁶⁰ Україна: МКЮ вітає рішення повернути адвокату право займатися адвокатською діяльністю <http://www.icj.org/ukraine-icj-welcomes-decision-to-reinstate-disbarred-lawyer/>.

⁶¹ Харківська КДК відкликала право адвоката із Закарпатської області Лариси Герасько. <http://www.mukachevo.net/ru/News/view/80567>.

- *Адвокат Юрій Полонський*, колишній член Ради адвокатів. Дисциплінарне провадження проти адвоката Полонського — члена Ради адвокатів України, представника Одеської області — було порушене Закарпатською обласною КДК за скаргою Грушовця.
- *Адвокат Тетяна Подольна*, Одеська область, колишній член ВКДК. 14 березня 2013 року Дисциплінарна палата Харківської обласної КДК зупинила право адвоката Тетяни Подольної, представника Одеської області у ВКДК, займатися адвокатською діяльністю строком на 6 місяців.
- *Адвокат Павло Бобров*, член ВКДК від Чернігівської області. Дисциплінарне провадження було порушене Київською обласною КДК.

Крім цього, справа за позовом проти харківських адвокатів Єфима Голянда, Олександра Задніпровського, Олександра Гончаренка та інших адвокатів очікують розгляду харківськими органами. У цих справах позивач вимагає зобов'язати адвокатів спростувати їхню заяву про те, що у Харкові у жовтні 2012 року була проведена альтернативна конференція.

ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ: ПРОБЛЕМІ ПИТАННЯ

Судова система, що складається з незалежної судової влади та незалежної адвокатури, є невід’ємною частиною врядування за принципами верховенства права та розділення гілок влади. Вона також є передумовою ефективного захисту прав людини для всіх в країні. Незалежна юридична діяльність вимагає, щоб професія була самоврядною на основі справедливих та прозорих процедур. Це стосується як створення, так і управління професійними інституціями, включаючи спостережні механізми та процедури. Такі принципи визначаються міжнародними стандартами про незалежність юридичної практичної діяльності, зокрема Основними положеннями ООН про роль адвокатів, які мають застосовуватися для оцінки останніх подій в адвокатурі України. Міжнародні стандарти, що визначають підстави для застосування дисциплінарних заходів проти адвокатів та справедливості процедур у таких справах та вимагають, щоб адвокати могли працювати без залякувань, перешкоджання, переслідувань або неналежного втручання, повинні застосовуватися по відношенню до дисциплінарних заходів, які мали місце після розколу української адвокатури.

Створення нової структури адвокатського урядування було ключовим моментом розвитку адвокатури в Україні, який забезпечив можливість підвищити рівень дотримання міжнародних стандартів щодо незалежності юридичної практичної діяльності, зокрема, стандартів, визначених Основними положеннями про роль адвокатів. Щоб забезпечити потужну, об’єднану та незалежну адвокатуру у довгостроковій перспективі, було важливо, щоб заснування нової структури відбувалося у надійний, прозорий та справедливий спосіб. Це б дозволило мати різноманітний та плюралістичний склад Асоціації. Натомість, поточний конфлікт та події, що його супроводжували, підірвали спроможність Асоціації адвокатів об’єднати адвокатуру.

Розгляд *prima facie* драматичних подій, що супроводжували З’їзд адвокатів та реєстрацію Національної асоціації адвокатів, а також пов’язаний із цим розкол адвокатури викликають серйозне занепокоєння щодо незалежності цього процесу. Вони вказують на можливе втручання у діяльність адвокатів з боку державної влади, переслідування окремих адвокатів, що суперечить принципам міжнародного права та стандартів. Це свідчить про те, що шлях, у який здійснювалося реформування, привів до використання повноважень органів державної влади з незаконною метою, яка підриває незалежність адвокатури. Той факт, що більше половини адвокатів-делегатів не взяли участь в основному Установчому з’їзді Національної асоціації адвокатів, вже сам по собі вражає та вказує на розрив та слабкість, що викликають стурбованість, всередині адвокатських інституцій та процедур.

Події, що призвели до розколу в адвокатурі, створюють складну картину, і цей звіт не претендує на її повне висвітлення. Конфлікт, пов’язаний зі створенням Асоціації адвокатів відповідно до нового закону, став результатом подій, що почалися на регіональних конференціях до основного конфлікту 17 листопада 2012 року. Під час візиту МКЮ не намагалася здійснити комплексний аналіз всіх аспектів ситуації. Втім, певні тенденції, що суперечать міжнародному праву та стандартам, є очевидними.

Право на створення адвокатських об’єднань без неналежного втручання

Право на свободу об’єднань гарантоване низкою обов’язкових міжнародних конвенцій про права людини — загальних та регіональних⁶². Адвокати, як інші особи, можуть реалізувати ці права, що можуть бути обмежені виключно належним чином відповідно до закону, що є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення легітимної цілі, пропорційним

⁶² Наприклад, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, стаття 22; Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, стаття 11.

такій цілі, та не є дискримінаційним. Ці права, як і міжнародні стандарти юридичної практичної діяльності, передбачають, що адвокати мають право створювати та підтримувати незалежні самоврядні професійні об'єднання для представлення своїх інтересів, просування навчання та захисту професійної честі. Це є вкрай важливим для забезпечення незалежності як юридичної практичної діяльності в цілому, так і окремих адвокатів зокрема. Основні положення ООН встановлюють, що «адвокати мають право створювати та приєднуватися до самоврядних професійних об'єднань для представлення своїх інтересів, просування безперервної освіти та навчання, а також захисту своєї професійної честі. Виконавчий орган професійних об'єднань має обиратися його членами та виконувати свої функції без зовнішнього втручання»⁶³. Комітет міністрів Ради Європи підтвердив, що: «[...] надзвичайно важливим для захисту прав людини, а також для забезпечення верховенства права, є існування організованої адвокатури, яка вільно керує власними справами»⁶⁴. Крім цього, участь адвокатів у різних організаціях не перешкоджає реалізації їхнього права брати участь в інших організаціях адвокатів та не може слугувати підставою для каральних заходів, включаючи дисциплінарні»⁶⁵.

Щодо управління адвокатурою в Україні, достовірні твердження про залучення органів влади до функціонування адвокатури та упередженості рішень стосовно конфлікту в адвокатурі викликають занепокоєння щодо неналежного зовнішнього впливу на створення та управління професійними інституціями всупереч Основним положенням ООН. Ці твердження не були достатнім чином детально вивчені національними органами, включаючи суди.

Наприклад, підґрунтя та підстави для рішень органів державної реєстрації про згоду на реєстрацію однієї частини адвокатури на відміну від іншої після конференції, що відбулися у готелі «Русь» та кінотеатрі «Кінопанорама», залишаються незрозумілими. Швидка реєстрація Асоціації адвокатів та відмова прийняти документи для реєстрації іншої Асоціації адвокатів у той час, коли реєстраційним органам мало бути відомо про розділ та конфлікт в адвокатурі, викликає сумніви щодо неупередженості рішення про реєстрацію та справедливості процедури.

З урахуванням того, що державні органи приймають рішення з питань реєстрації, існують серйозні наслідки, що обов'язково впливають з конфлікту між конкуруючими організаціями, коли більшість представників ВКДК — органу, головним чином відповідального за організацію конференції, — не брала участі у заході, під час якого були створені основні центральні органи адвокатури. Стає очевидним, що відмова прийняти реєстраційні документи однієї з організацій, що позиціонує себе як професійне представництво, не свідчить про серйозний розгляд, оцінку та прийняття справедливого рішення у рамках передбаченого законом порядку, розділу адвокатури та його наслідків для Асоціації адвокатів у світлі спрямованості Закону на об'єднання адвокатів у єдину асоціацію. Ця ситуація викликає обґрунтовані підозри щодо принаймні опосередкованого залучення державних органів у процес організації та самоврядування адвокатури. Перебіг процесу реєстрації, таким чином, викликає занепокоєння щодо дотримання міжнародних стандартів незалежності юридичної практичної діяльності та ставить під сумнів легітимність системи самоврядування адвокатури, яку було створено. Ретельний, справедливий, незалежний та неупереджений розгляд справи, під час якого обидві сторони мали б реальну можливість представити свої аргументи, був відсутній. На думку МКЮ, таке розслідування є необхідним для відновлення довіри до влади та незалежності органів управління адвокатури.

Право на участь в управлінні адвокатурою

Незалежна та самоврядна адвокатура передбачає право осіб на участь в управлінні адвокатурою. Це відображає права, передбачені міжнародним законодавством з прав людини щодо

⁶³ Основні положення ООН про роль адвокатів, Принцип 24.

⁶⁴ Пояснювальна записка до Рекомендації № R (2000) 21 Комітету міністрів держав-членів щодо свободи здійснення юридичної практичної діяльності, п. 10.

⁶⁵ Проект декларації про незалежність правосуддя (Декларація Сінгхві), п. 97.

права об'єднань та зібрань. Основні положення ООН про роль адвокатів встановлюють, що: «[а]двокати, як інші громадяни мають право на свободу [...]об'єднань та зібрань. Зокрема, вони мають право [...] приєднуватися або створювати місцеві, національні або міжнародні організації та відвідувати їхні збори без загрози професійних обмежень внаслідок своїх правомірних дій або членства у законні організації [...]»⁶⁶. Міжнародні стандарти далі передбачають, що виконавчі органи самоврядних об'єднань адвокатів мають «обиратися всіма членами без втручання з боку будь-якого органу або особи»⁶⁷.

Під час установчих конференцій на місцевому рівні у кількох областях не було консенсусу між адвокатами цих областей щодо обмежень участі у місцевих установчих конференціях. Підстави та обґрунтування рішення виключити значну частину адвокатури з цих заходів, які відігравали важливу роль для майбутньої організації адвокатури та її самоврядування, залишаються незрозумілими. Можна говорити про те, що підставою для такого виключення стала велика кількість адвокатів, бажаючих взяти участь у цих заходах, але автори закону знали про це і чітко надали право кожному адвокату брати участь у таких заходах. Таким чином, будь-яке виключення адвокатів, які бажали реалізувати своє право у питаннях, що стосувалися управління адвокатурою, суперечить національному закону, а також міжнародним стандартам, включаючи принцип 23 Основних положень ООН про роль адвокатів. Крім цього, існування тенденції щодо недопущення адвокатів до участі у різних регіонах викликає, як мінімум, підозру в існуванні узгодженої спроби виключити адвокатів з участі у створенні органів Асоціації адвокатів. Незалежно від того, чи є така підозра обґрунтованою, право адвокатів на участь в управлінні адвокатурою та на участь у виборах не було забезпечене всупереч національному закону та міжнародним стандартам про роль адвокатів⁶⁸.

Дисциплінарні справи проти деяких адвокатів

Справедлива дисциплінарна система, що передбачає відповідальність адвокатів за порушення професійної етики, є важливим та необхідним засобом підтримки честі адвокатури, підвищення її незалежності та забезпечення справедливого здійснення правосуддя в умовах верховенства права.

Міжнародні принципи про роль адвокатів вимагають від держави забезпечити, щоб ані дисциплінарні, ані інші засоби, такі як кримінальні покарання, не застосовувалися у несправедливий та свавільний спосіб проти адвокатів у зв'язку з легітимним виконанням ними своїх професійних обов'язків відповідно до прийнятих стандартів професійної поведінки, включаючи стандарти, передбачені Основними положеннями про роль адвокатів⁶⁹.

Дисциплінарні провадження повинні відповідати стандартам належного процесу та відображати право на справедливе слухання, гарантоване міжнародним законодавством з прав людини. Відповідно до Принципу 27 Основних положень ООН, «[з]винувачення або скарги проти адвокатів у їхній професійній якості мають розглядатися невідкладно та справедливо у встановленому порядку. Адвокати мають право на справедливе слухання включаючи право на допомогу адвоката за їхнім вибором». Принцип 28 Основних положень ООН передбачає, що «[д]исциплінарне провадження проти адвокатів має розглядатися неупередженим дисциплінарним комітетом, створеним адвокатурою, незалежним органом, створеним законом, або судом та повинне відповідати принципу незалежного судового розгляду»⁷⁰.

Після розколу адвокатури спостерігалася хвиля позбавлення адвокатів права займатися адвокатською діяльністю. Прослідковується явна модель порушення дисциплінарних проваджень, більшість з яких були спрямовані проти адвокатів, які обіймали високі посади в органах адвокатури. Рішення ініціювати справи проти адвокатів у такий спосіб натякають

⁶⁶ Основні положення ООН про роль адвокатів, Принцип 23.

⁶⁷ Проект декларації про незалежність правосуддя (Декларація Сінгхві), п. 97.

⁶⁸ Основні положення ООН про роль адвокатів, принцип 23; Рекомендація № R (2000) 21 Комітету міністрів країн-членів передбачає свободу займатися адвокатською діяльністю, Принцип V.

⁶⁹ Основні положення ООН про роль адвокатів, Принцип, Принцип 16(с).

⁷⁰ Там само, Принцип 28.

на підстави, відмінні від таких, що пов'язані з їхньою професійною поведінкою. Зокрема, стає очевидним з різних прикладів, згаданих у звіті, що провадження часто ініціювалися однією й тією ж особою проти інших адвокатів, які вже довгий час займаються адвокатською діяльністю та мають певний вплив та репутацію, але які брали участь у паралельних заходах. Це можна було побачити, наприклад, у справі адвоката Володимира Висоцького, колишнього голови КДК, справу проти якого було порушено адвокатом.

Крім цього, справи, як правило, направлялися до інших колегій, ніж ті, де адвокат здійснював свою адвокатську діяльність. Це робилося постійно, незважаючи на положення закону, яким передбачається, що слухання має проводити дисциплінарний орган місцевого об'єднання, в якому зареєстрований адвокат⁷¹. Крім цього, справи проти адвокатів з різних регіонів часто направлялися до одних і тих же регіонів. У кількох таких справах стверджується, що адвокатів не було поінформовано про слухання, або було поінформовано незадовго до слухання, що могло стати перешкодою для участі у слуханні справи. Серйозне занепокоєння викликає те, що ці справи були направлені до інших регіонів, щоб ускладнити присутність адвокатів, або іншим чином забезпечити висновок проти відповідного адвоката. Будь-яка така практика суперечить Принципу 27 Основних положень ООН про роль адвокатів, а також — у більш широкому сенсі — праву на справедливе слухання, гарантованому міжнародним законодавством про права людини.

Неприйнятним є те, що процес створення Асоціації адвокатів — органу, якому доручається «захищати роль адвокатів у суспільстві»⁷² та «зберігати незалежність адвокатської практики»⁷³ — був затьмарений не лише виключенням адвокатів, а й необґрунтованими дисциплінарними провадженнями проти членів адвокатури. Той факт, що органи Асоціації адвокатів були залучені до застосування санкцій проти адвокатів за дії, які здаються такими, що не суперечать професійним стандартам (див. далі), викликають занепокоєння щодо неупередженості та незалежності дисциплінарних органів, які розглядали справи проти адвокатів, відповідно до Принципу 28 Основних положень ООН про роль адвокатів. У цьому випадку, неналежне втручання в адвокатуру та професійну діяльність адвокатів були очевидними та порушували принцип 16(а) Основних положень ООН.

Підстави для дисциплінарних заходів

У разі існування підстав для дисциплінарних санкцій проти адвоката, провадження повинне відповідати стандартам, гарантованим Основними положеннями ООН про роль адвокатів. Зокрема, відповідно до Принципу 29: «[в]сі дисциплінарні провадження мають визначитися відповідно до кодексу професійної поведінки та інших визнаних стандартів та етики адвокатської діяльності у світлі цих принципів»⁷⁴.

Дисциплінарні заходи проти адвокатів повинні базуватися виключно на кодексі або іншому переліку стандартів етичної та професійної поведінки, розробленому відповідно до закону, що відповідає прийнятним етичним та професійним стандартам, включаючи Основні положення про роль адвокатів, та не можуть бути необґрунтованими. Кодекс має бути написаний у спосіб, що відповідає принципу законності, та має застосовуватися пропорційно шляхом практики послідовного тлумачення відповідними органами у ході справедливого провадження. Як порушення, у якому звинувачують адвоката, так і власне провадження мають відповідати букві та духу законодавчих положень.

Якщо дисциплінарне порушення, визначене у законі або кодексі, спрямоване на «загальне та необмежене застосування», воно навряд чи буде відповідати принципу передбачуваності⁷⁵. Порушення прав адвоката буде мати місце, коли «майже будь-яка неналежна пове-

⁷¹ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», стаття 33.3

⁷² Рекомендація № R (2000) 21 Комітету міністрів держав-членів щодо свободи займатися адвокатською діяльністю, Принцип V(4)(b).

⁷³ Декларація Сінгхві, п. 99(c).

⁷⁴ Основні положення про роль адвокатів, Принцип 29.

⁷⁵ *Олександр Волков проти України*, ЄСПЛ, Заява № 55480/00, Рішення від 9 січня 2013 року, п. 178.

дінка [...] може тлумачитися за бажанням дисциплінарного органу як достатнє матеріальне підґрунтя для дисциплінарного обвинувачення» [...] та призводити до звільнення особи з посади або заборони займатися професійною діяльністю⁷⁶.

Дискреційні дисциплінарні та інші каральні заходи також можуть порушувати міжнародні стандарти, що забороняють переслідування адвокатів. Основні положення ООН про роль адвокатів передбачають, що «уряди повинні забезпечити, щоб адвокати ... (с) не зазнавали впливу або погроз переслідування або адміністративних, економічних чи інших санкцій за будь-які дії, здійснені відповідно до визнаних професійних обов'язків, стандартів та етичних принципів»⁷⁷.

МКЮ із занепокоєнням відмічає, що випадки «неналежної поведінки», за які проти адвокатів були застосовані дисциплінарні санкції, включаючи позбавлення права займатися адвокатською діяльністю, включали різні дії, які не можуть вважатися поведінкою, що карається. Наприклад, санкції застосовувалися проти адвокатів за подання документів для реєстрації організації, або за відсутність на певних зібраннях адвокатів. МКЮ була присутня на одному такому засіданні та вітала рішення ВКДК повернути статус адвоката Ларисі Герасько, яку було позбавлено права займатися адвокатською діяльністю⁷⁸. Подальше позбавлення її права займатися адвокатською діяльністю з тих самих підстав за апеляційним зверненням, здається, не базується на законних підставах та суперечить міжнародним стандартам⁷⁹.

Такі випадки застосування дисциплінарних санкцій проти адвокатів за дії, що не є неетичною поведінкою, можуть розглядатися як дисциплінарний механізм переслідування або залякування адвоката, що суперечить Основним положенням ООН про роль адвокатів, принципи 26 та 16. Крім цього, це викликає занепокоєння з точки зору забезпечення свободи об'єднань, гарантованого МПГПП (стаття 22) та Європейською конвенцією з прав людини (стаття 11).

МКЮ нагадує, що відповідно до міжнародних стандартів про роль адвокатів має бути забезпечена відсутність зловживань дисциплінарною системою або її використання для переслідування, перешкоджання або неналежного втручання у діяльність адвокатів. Органи влади повинні гарантувати існування достатніх запобіжників для попередження таких зловживань⁸⁰. Крім цього, будь-які санкції, що застосовуються у результаті дисциплінарного процесу, повинні бути пропорційними порушенню та обставинам справи⁸¹. Дисциплінарна система в цілому має бути розроблена таким чином, щоб забезпечити, що єдиними цілями, в яких використовуються дисциплінарні санкції, є підтримка професійних стандартів адвокатів та забезпечення дій адвокатів у найкращих інтересах їхніх клієнтів у спосіб, що відповідає професійним стандартам та незалежності, честі та гідності адвокатів, передбаченим міжнародними стандартами⁸².

Крім цього, МКЮ стурбована інформацією, яку вона отримала, про те, що проти адвокатів можуть бути порушені кримінальні справи з підстав їхньої участі у засіданнях адвокатських органів⁸³. Такі дії можуть становити форму переслідування адвокатів за реалізацію їхнього законного права адвокатів відповідно до міжнародних стандартів про адвокатуру та мати надзвичайні наслідки для інших адвокатів в країні, які можуть бути залякані такими каральними діями та позбавленими бажання намагатися брати участь в управлінні адвокатурою.

⁷⁶ Олександр Волков проти України, *op. cit.*, п. 185.

⁷⁷ Основні положення ООН про роль адвокатів, Принцип 16.

⁷⁸ Україна: МКЮ вітає рішення повернути адвокату право займатися адвокатською діяльністю, <http://www.icj.org/ukraine-icj-welcomes-decision-to-reinstate-disbarred-lawyer/>.

⁷⁹ Харківська КДК анулювала свідоцтво закарпатського адвоката <http://www.mukachevo.net/ru/News/view/80567>.

⁸⁰ Основні положення про роль адвокатів, Принцип 16(с).

⁸¹ Рекомендація № R (2000) 21 Комітету міністрів держав-членів про свободу займатися адвокатською діяльністю, Принцип VI.4.

⁸² Див. «Дисциплінарні дії проти адвокатів у державах СНД: аналіз міжнародного права та стандартів», <http://www.icj.org/disciplinary-action-against-lawyers-in-cis-countries-analysis-of-international-law-and-standards/>, стор. 7.

⁸³ Див. розділ «Позачерговий з'їзд адвокатів 9 лютого 2013 року» вище.

Члени МКЮ

Лютий 2014 р. (оновлений список можна найти на www.icj.org/commission)

Президент

Проф. сер Найджел РОДЛІ, Сполучене Королівство

Віце-президенти

Суддя Джон ДАУД, Австралія

Суддя Мішель РІВЕ, Канада

Виконавчий комітет

Проф. Карлос АЙАЛА, Венесуела

Суддя Азхар КАЧАЛІЯ, Південна Африка

Проф. Роберт ГОЛДМАН, Сполучені Штати Америки

Проф. Дженні ГОЛДШМІДТ, Нідерланди

Імрана ДЖАЛАЛ, Фіджі

Карінна МОСКАЛЕНКО, Російська Федерація

Проф. Моніка ПІНТО, Аргентина

Інші члени Комісії

Муханнад АЛЬ-ХАСАНІ, Сирія

Д-р Катаріна ДЕ АЛЬБУКЕРКЕ, Португалія

Абделазіз БЕНЗАКУР, Мороко

Суддя Ян БІННІ, Канада

Сер Ніколас БРАТЗА, Сполучене Королівство

Суддя Мозез ЧИНХЕНГО, Зімбабве

Проф. Ендрю КЛЕПЕМ, Сполучене Королівство

Суддя Радміла ДІЧІЧ, Сербія

Суддя Юніти ДАУ, Боствана

Суддя Елізабет ЕВАТТ, Австралія

Роберто ГАРРЕТОН, Чілі

Проф. Мічело ХАНСУНГУЛЕ, Замбія

Сара ХОССЕЙН, Бангладеш

Гульнора ІШАНХАНОВА, Узбекистан

Шаван ДЖАБАРІН, Палестина

Хіна ДЖИЛАНІ, Пакистан

Суддя Калтум КЕННОУ, Туніс

Проф. Давид КРЕЦМЕР, Ізраїль

Проф. Цезар Ланда, Перу

Суддя Кетіл ЛУНД, Норвегія

Суддя Квінсіл МАБУЗА, Свазіленд

Суддя Хосе Антоніо МАРТІН ПАЛЛІН, Іспанія

Суддя Чарльз МКАНДАВІРЕ, Малаві

Катуріма М'ІНОТІ, Кенія

Суддя Санджи МОНАГЕНГ, Ботсвана

Суддя Тамара МОРШАКОВА, Російська Федерація

Проф. Вітін МУНТАРБХОРН, Таїланд

Суддя Егберт МАЙЕР, Нідерланди

Д-р Ярна ПЕТМАН, Фінляндія

Проф. Віктор РОДРІГЕС РЕСЦІЯ, Коста-Ріка

Белізаріо ДОС САНТОС Дж., Бразилія

Проф. Марко САССОЛІ, Італія-Швейцарія

Проф. Олів'є ДЕ ШУТТЕР, Бельгія

Раджи СУРАНІ, Палестина

Суддя Філіп ТЕКСЬЕ, Франція

Суддя Стефан ТРЕЧСЕЛ, Швейцарія

Проф. Родріго УПРІМНІ ЙЕПЕС, Колумбія

ISBN 978-92-9037-188-9

Міжнародна
комісія
юристів

P.O. Box 91
Rue des Bains 33
CH 1211 Geneva 8
Switzerland

t +41 22 979 38 00
f +41 22 979 38 01
www.icj.org

